

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI'NIN KURULUŞU ÜZERİNE “İKTİSADİ” BİR İNCELEME

ECONOMIC RESEARCH ABOUT ESTABLISHMENT OF FREE REPUBLICAN PARTY

A. Yavuz ERGUN*

Özet

1930 yılında kurulan ve 99 gün süren kısa muhalefet ömründe ülke çapında oldukça önemli etkiler yaratan ve kuruluş sebepleri ile ilgili değişik görüşlerin tartışıldığı Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın, bu kuruluş sebepleri arasındaki iktisadi boyutu da en az siyasi boyutu kadar incelenmeye değerdir. Gazi Mustafa Kemal'in "Ben fâni bir insanım, ölmeden evvel isterim ki millet hürriyete alışsın"¹ sözleriyle belirttiği üzere sağlığında demokrasinin ülke içerisinde tesis edildiğini görme arzusu, liberal ekonomi görüşüne sahip Serbest Fırka ile vücut bulmuştu. Ancak ne var ki dönemin şartları liberalizme müsait değildi. Gazi aslında klasik liberalizmi benimsememiş biri² olmasına rağmen, yine de liberalizmi temel alan bir oluşumu desteklemiştir. Bu bağlamda, kendisinin ekonomi görüşü ile dönemin ülke ve dünya konjonktürü ele alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Serbest Cumhuriyet Fırkası, Liberalizm, Atatürk'ün İktisadi görüşleri.

Abstract

Economic aspect amongst the reasons of establishment of Free Republican Party, founded in 1930 and created rather important effects throughout the country in the ruling life lasting 99-day, worths examining at least as important as political aspect. As said by the words of Ghazi Mustafa Kemal, said that " I am a mortal person. I want to see that society get used to liberty before I die.", his desire to see the carrying out the democracy throughout the country while he was alive came true with Free Republican Party which had liberalist economic view. However, conditions of period were not suitable for liberalism. The reason of his supporting this establishment although Ghazi adopted classical liberalism will examine with his own economic view from the point of state and world conjuncture of the period.

Key words: Free Republican Party, Liberalism, Atatürk's Economic Views.

A-İktisadi Ortam

Cumhuriyet yönetimi, kalkınma çabasını, farklı sınıfsal çıkarları bağdaştıracak parti yaklaşımı ile bağlantılı olarak karma ekonomi modeli üzerine oturtmuştu.³ Ancak 1923-29 yılları arası dönemde, İzmir İktisat Kongresi ile başlayarak bu modelin içinde yer alan liberalizmin daha ağır bastığı görülmektedir.⁴ Kongrede

* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

¹ Çetin Yetkin, *Atatürk'ün Vatana İhanetle Suçlandığı SCF Olayı*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 120.

² Bülent Daver, "Atatürk ve Sosyo-Politik Sistem Görüşü", *Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk*, Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 258.

³ Bilsay Kuruç, *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi-Büyük Devletler ve Türkiye*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s.252.

⁴ Burada klasik anlamda bir liberalizm söz konusu değildir. Ancak 1930-38 yılları ile karşılaştırıldığında yapının daha liberal olduğu muhakkaktır.

Mahmut Esat Bozkurt uygulanacak politika ile ilgili devletçi görüşler öne sürse de, onun bu görüşleri o günlerde benimsenmeyecektir.⁵ Burada elbette serbest piyasa ekonomisi uygulayan ülkeler kadar esnek bir liberalizmden söz etmek mümkün değildir. Ancak bu döneme baktığımızda devletin milli tüccar ve girişimci yaratmak amacıyla ekonomiye müdahale ettiği görülmektedir.⁶ Bu politikadan yola çıkarak karma ekonomi modelini bir terazi olarak düşünersek, cumhuriyet döneminin ilk yarısında bu terazinin liberalizm tarafında daha ağır bastığı görüşünü ifade etmek mümkündür.⁷

Diğer taraftan her ne kadar Lozan'da kapitülasyonlar kaldırılmış olsa da "ekonomide korumanın sınırlandırılması" maddesi bu dönemde geçerliliğini korumaktaydı. Bu durum, hükümetin koruyucu ve müdahaleci tedbirler almasını engellemekteydi. Lozan Antlaşması'na göre ekonomik sınırlamanın kaldırılacağı, Osmanlı borçlarının ödenmeye başlanacağı yıl olan 1929'da, gümrük vergilerinden yüksek miktarda gelir elde edileceği hesap ediliyordu.⁸ Ancak aynı anda tüm kapitalist ülkeleri derinden sarsan dünya ekonomik buhranının meydana gelmesiyle hesaplar tutmamıştı.

Buhran sonucunda dünya genelinde liberal ekonomiler krizden yüksek derecede etkilenirken, planlı kalkınma ve devlet öncülüğünde sanayileşme programı uygulayan Sovyetler Birliği bu buhrandan en az etkilenen ülkeler arasındaydı. Diğer tarafta Faşist İtalya da uyguladığı korporatizm ile krizden liberal ekonomilere göre daha az etkilenmişti. Krizin başlangıcı olan ABD'de dahi hükümet, piyasaya müdahale etmek üzere bazı önlemler almak zorunda kalmıştı.

Türkiye'de ise, liberal dönem olarak tanımlanan 1923-1929 dönemindeki uygulamaların ekonomik başarısızlığı ve bu başarısızlığın yarattığı sosyal gerginlik 1930'lardaki kalkınma politikası arayışlarını etkileyen unsurlardan biriydi.⁹ Bu dönemde benimsenen sistem, daha çok özel teşebbüslerin teşvik edilmesi ve kalkınmanın oluşturulacak milli burjuvazi ile sağlanması yönündeydi. Özel kesim, korunup desteklenmesinin doruğuna 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile ulaşmıştı.¹⁰ Bu politika aslında bir nevi İttihat ve Terakki döneminde uygulanan milli burjuvazi yaratma çabalarının bir devamıydı.¹¹

1930'lu yıllara gelindiğindeyse artık liberalizmin bu stratejiye uygun bir zemin sağlayamadığına yönelik görüşler hayli kuvvetlenmişti. Çözüme devletçi bir mantıkla erişilebileceğine inanılmaya başlanmıştı.¹² Bu görüşe göre liberalizm zaten bütün dünyada bir çıkmaza girmiş durumdadır. Liberal politikalar her yerde

⁵ Niyazi Berkes, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yayınevi, 1975, s. 101

⁶ Ayşe Trak, "Liberalizm Devletçilik Tartışması (1923-1939)", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984, s. 1086.

⁷ Asaf Savaş Akat, "İktisadi Politikalar", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984, s. 1100.

⁸ Kuruç, *a.g.e.*, s. 275.

⁹ Trak, *a.g.e.*, s. 1085.

¹⁰ Kuruç, *a.g.e.*, s. 387.

¹¹ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005, s. 40.

¹² Kuruç, *a.g.e.*, s. 387.

toplumsal bölünmelerin, çelişkilerin ortaya çıkmasına yol açmış, ekonomik ve sosyal bunalımlar yaratmıştır. Sınıfsız bir toplum olan Türk toplumunda bu tür sorunların ortaya çıkmasını önlemek için liberal politikadan kaçınılmalı, ekonomi üzerinde sıkı bir politik denetim geliştirilmelidir. Dönemin İktisat Vekili Mustafa Şeref Özkan devletçi görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır: *"Ekonomide belirli yüksek noktalar vardır. O noktalara erişenler, yani özel sermayeler herkesin çıkarlarını kendi çıkarlarına göre düzenleyebilirler. Bu, insanı sömürmesinin esası olur. Cumhuriyet yönetimi, ekonominin yüksek noktalarını bu bencillik ilkesi uygulamasına açık bırakmayacaktır. O noktaları devlet tutacaktır. Böylece özel sermayeleri de koruyabilmiş olacaktır."*¹³

Aynı şekilde İsmet Paşa da Sivas demiryolunun açılışı konuşmasında liberalizmi *"Ekonomide serbestlik gıysisine bürünen bir akım, halkın gereksinimlerini karşılayamaz ve ileriye dönük bir siyasal çizgi oluşturamaz."* şeklinde eleştirmekte ve *"halkımız yaratılıştan devletçidir"* demektedir.¹⁴

Burada liberalizmle beraber özel teşebbüslere olan güvenin de hayli sarsıldığı gözlemlenmektedir. Çünkü 1920'li yıllarda yaratılmaya çalışılan milli burjuvazi beklenen kalkınma ivmesini yaratamamıştır. Celal Bayar 1936 yılında yaptığı konuşmada hususi teşebbüslerin durumunu şöyle açıklamaktadır:¹⁵ *"Hususi teşebbüslerde sanayi kurmak isteyenlerin şu amaçlarını gördüm: Birincisi ecnebi sermayeye paravanlık; ikincisi, şimdi müsaade koparırsam ileride spekülasyon yaparım diye düşünenler; üçüncüsü de bu fabrikaları kurmak için zaten kapasitesi olmayan kimseler..."*

Sonuç olarak 1930'lu yıllara gelindiğinde karma ekonomi modelinde terazinin baskın tarafı artık liberalizmden devletçiliğe kaymıştır. Bu sebeple liberalizmin dünya ile beraber Türkiye'de de gözden düşmeye başladığı bu yıllarda Gazi'nin liberal ekonomi görüşünde bir muhalefet ortaya çıkarması bu sebeple önemli bir noktadır. Özellikle Türkiye'nin 30'lu yıllar kalkınma programını Sovyetçiliğe ve İtalyan modeli korporatizme benzetenlerin (tıpkı tek parti dönemi siyasetini faşizme ve komünizme benzetenlerin olduğu gibi) bulunduğunu göz önünde bulundurursak,¹⁶ bu muhalefet girişimi, ülkenin ekonomik yönünün tayini açısından daha da büyük bir önem kazanmaktadır.

B-Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Liberal Muhalefeti

Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) yukarıda bahsettiğimiz gibi muhalefetinin temelini daha çok ekonomi üzerine oturtmuştu. İnönü hükümetinin devletçi politikalarını eleştirmekteydi. Eleştirilerini üç temel unsur üzerine oturtuyordu: Vergiler çok yüksekti. Vergi gelirleri masraflı yatırımlar için kullanılıyordu. (Burada özellikle demiryolu yatırımları kastediliyor) Hükümet ülkenin ihraç mahsullerini

¹³ A.g.e., s. 390.

¹⁴ A.g.e., s. 388.

¹⁵ A.g.e., s. 385.

¹⁶ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, s.84.

yeterince desteklememekteydi. Diğer taraftan SCF grubu ülkede incelemelerde bulunan yabancı ekonomi uzmanlarının tavsiyelerinin¹⁷ dikkate alınması gerektiğini iddia etmekteydi.¹⁸

Ancak buna karşılık fırkanın ayrıntılı bir ekonomik programı bulunmamaktaydı. Liberal ekonomi çizgisinin henüz somut bir biçimi yoktu. Hem yabancı sermayeye, hem de yerli sermayeye göz kırpmıyor, ancak herhangi bir ölçü getiremiyordu. Bir yandan liberal ekonomi çerçevesinde yabancı sermayeye yol açmak azminde olduğunu ve vatandaşın özel teşebbüsündeki her türlü müdahaleyi engellemeyi amaçladığını söylerken, diğer tarafta Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun uygulanacağını belirtmekteydi.¹⁹ Bu durumun SCF'nin ayrıntılı bir mali programı olmamasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Fethi Bey'in bu programı oluştururken, İsmet Paşa'nın o günlerde "Yeni Devletçilik" diye adlandırılan programına karşı olmaktan başka bir düşüncesi olmadığı Z. Sertel'in "İktisadi programınızı nasıl gerçekleştireceksiniz?" biçimindeki bir sorusuna verdiği "Partimize eski bir maliye müfettişi üye olmuş, onu maliye vekili yaparız" biçimindeki cevabıyla açığa çıkmaktadır.²⁰

C-Atatürk'ün İktisat Görüşü ve Fırkanın Kuruluşuna Etkisi

Serbest Fırka'nın, kurulduğu dönemdeki ülke ve dünya çapındaki iktisadî konjonktür ve mevcut düzene yönelik eleştirileri ile beraber bunlara getirdiği çözümler incelediğinde, iktisadi yapısının dönemin şartlarına uygun olmadığı ve -her ne kadar halk tarafından yoğun ilgi görmüş olsa da- ülke içerisindeki mevcut buhrana yönelik elinde kalıcı ve etkili bir çözümün bulunmadığı sonucuna varmak mümkündür. Bu durumda Gazi'nin Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı neden kurdurduğu ile ilgili iktisadî sebebi yukarıda bahsettiğimiz dönem şartları ile beraber kendisinin iktisadi alandaki fikirleri ile açıklamak mümkündür.

"Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi, 19'uncu asırdan beri sosyalizm nazariyatçılarının ileri sürdüğü fikirlerden alınarak tercüme edilmiş sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizde manası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini (bireylerin özel girişimlerini) esas tutarak fakat

¹⁷ 1930'da Türkiye'ye yapılan öneriler kısaca şöyledir: Osmanlı borçlarını ödemekte gecikiyorsunuz; işi aksatıyorsunuz. Bu yüzden, dış dünyada mali güvenceniz bozuktur. En önemli şey budur. Ne yapıp edip bu güvenceyi sağlamlaştırmaktan, yani uluslararası sermaye çevrelerinden kredibilite sağlamaktan önemlisi yoktur. Bunun yolu, başka işlerden çok, dış ticarete öncelik vermektir. Paranızın değerini düşünün. Yani, devalüasyon yaparak yeniden ayarlayın. Zaten, Türk Lirası kendini dünya ekonomisi içinde var etmiş bir para değildir. Altın karşılığı bile yoktur. Türkiye, Osmanlı Bankası'nı dışladığı için bir merkezî para otoritesinden yoksundur. Demiryolu ve benzeri büyük yatırımlara girişmeyin. Bu çok yanlıştır, çok maliyetlidir. Yine de, bu tür yatırımlara girişmeden edemiyorsanız, bunlar için dış kredi almanın yollarını bulun. Şüphesiz, önce dünyada kredibilite kazanmanız gerekir ki, ondan sonra yatırım niyetleriniz için kredi bulabilirsiniz. Bunun için de, önce dış borçları düzenli ödeyin. Ödemek size ağır geliyor diye herhangi bir kesinti yapmayın, kuşku yaratmayın. Yabancı sermayeyi olabildiğince destekleyin. Ekonomide devlet kesimini genişletmekten mutlaka kaçının. / Kuruç, age, s. 436.

¹⁸ Cem Emrence, *99 Günlük Muhalefet - Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 80.

¹⁹ Kuruç, age, s.389.

²⁰ Tefvik Çavdar, "Serbest Fırka", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.6, İletişim Yayınları, 1984, s. 2056.

büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket iktisadiyatını devletin eline alması. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye vatanında asırlardan beri kendi teşebbüsleriyle yapılmamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi. Ve görüldüğü gibi, kısa bir zamanda yapmaya muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol liberalizmden başka bir sistemdir.”²¹

Gazi'nin bu cümlelerinden şu sonucu çıkarabiliriz: Türkiye'nin benimsediği karma ekonomi sistemi kendine özgü bir denge sistemidir. Dengenin 1920'li yıllarda liberalizmden yana kaymış olması bu politikanın liberalizm olduğunu göstermediği gibi, 1929'dan itibaren devletçi çizgiye yönelmesi ve planlı kalkınma modeli uygulaması da Sovyetçi modeli birebir aldığını göstermez. Çünkü ilk yarıda meydana gelen liberal görüşlerin, çeşitli devletçi politikalarla (millileştirme, demiryolu yapımı, yabancı sermayeye karşı temkinli duruş gibi) dengelendiği gibi, ikinci yarıdaki devletçi fikirlerin de Gazi tarafından liberal fikirlerle dengelendiği görülmektedir. Bu fikrin ürünlerinden bir tanesi de Serbest Cumhuriyet Fırkası'dır.

Partinin kuruluş sebepleri arasındaki bir yoruma göre Mustafa Kemal, SCF'yi kurdurarak parti ve ülke içinde giderek güçlenen İsmet Paşa'yı Fethi Bey'le dengelemek istemiştir.²² Bunu iktisadî açıdan incelersek doğruluk payı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Şöyle ki, bu dönemde, yukarıda bahsettiğimiz üzere ortaya çıkan devletçi görüş oldukça kuvvetlidir. Bu görüşün en önemli savunucularıysa dönemin başvekili İsmet İnönü ile İktisat Vekili Mustafa Şeref Özkan'dır. Mustafa Kemal'in liberal görüşlü Serbest Fırka'yı kurdurarak ortaya çıkan bu kuvvetli devletçi görüşü dengelemek istemiş olabileceği bu durumda yüksek bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu varsayımı, yukarıda Mustafa Şeref Özkan'ın devletçiliğin hususi teşebbüs ile ilişkisine olan bakışı ile Atatürk'ün Medeni Bilgiler kitabında bahsetmiş olduğu görüş arasındaki farklılıktan yola çıkarak kuvvetlendirmek de mümkündür. Atatürk, yazmış olduğu Medeni Bilgiler kitabında devlet ve hususi teşebbüs arasındaki ilişkiyi şöyle nitelendirmektedir:²³

“Her halde, devletin, siyasi ve fikri hususlarda olduğu gibi, bazı iktisadi işlerde de nazımlığını, prensip olarak kabul etmek caiz görülmelidir. Bu takdirde karşı karşıya kalınacak müşkülât şudur: Devlet ile ferdin karşılıklı faaliyet sahalarını ayırmak...”

“Prensip olarak, devlet, ferdin yerine kaim olmamalıdır. Fakat, ferdin inkişafı için umumi şartları göz önünde bulundurmalıdır. Bir de, ferdin şahsi faaliyeti, iktisadi terakkinin esas membaı olarak kalmalıdır. Fertlerin inkişafına mani olmamak, onların her noktai nazardan olduğu gibi, bilhassa iktisadi sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde, devlet kendi faaliyeti ile bir mani vücuda

²¹ Kuruç, a.g.e., s. 396.

²² Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2011, s. 119.

²³ Nedim Yalansız, “1930'lar Türkiye'sinde Demokrasi ve Kemalizm Tartışmaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.3, sayı 8, 1998, s. 28.

getirmemek, demokrasi prensibinin mühim esasıdır”

Burada vurgulanan konumuzla ilgili en önemli nokta, Atatürk'ün devlet faaliyetinin sınırını, bireyin gelişimini engellemeye başladığı nokta olarak kabul etmesidir. Bu görüş, Mustafa Şeref Özkan'ın yukarıda alıntıladığımız beyanı ile örtüşmemektedir. Özkan, devletin iktisadî alandaki faaliyetlerinin hususi teşebbüse de fayda sağladığını düşünmektedir. Nitekim temelde mevcut olan bu görüş ayrılığı, Özkan'ın 1932'de yerini Bayar'a bırakmasına sebep olacaktır.

D-Sonuç

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş sebeplerini iktisadî açıdan incelediğimizde elimizdeki en önemli verinin Atatürk'ün genel olarak izlediği ekonomide “denge” politikası olduğunu görmekteyiz.²⁴ Yani 1930'lu yılların başlangıcında iktisadî alanda meydana gelen devletçi görüşün baskınlığını “liberal” bir muhalefet hareketi ile dengeleme amacı kuvvetli bir ihtimal olarak görünmektedir. Ne var ki, fırkanın esaslı bir ekonomik programı bulunmamakla birlikte iktisadî görüşleri de dönemin şartlarında bir kurtuluş çaresi değildir. Ancak burada, fırka kurulurken ana gayenin iktidara yeni bir parti getirmek değil, “güdümlü bir muhalefet meydana getirmek”²⁵ olduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir.²⁶ Yani fırkanın iktisadî görüşleri iktidarda olması durumunda fayda sağlamamakla birlikte²⁷ muhalefet saflarında kalması durumunda dengeleyici bir unsur oluşturmaktadır. Öyleyse fırkanın liberal görüşünün ülkenin temel iktisadî politikası olarak benimsenmesinin imkânsızlığının yanında, muhalefet safındaki faydası kaçınılmazdır. Atatürk bu faydayı göz önünde bulundurmıştır. Aynı görüşü Serbest Fırka denemesinin başarısızlığından sonra devletçi yapıyı dengelemek ve hususi teşebbüsü dışlamayan bir model oluşturmak için İş Bankası Umum Müdürü Celal Bayar'ı iktisat vekilliğine getirerek uygulamaya sokacaktır. Yani bir nevi Serbest Fırka ile gerçekleşemeyen dengeleme düşüncesi Bayar'ın Sümerbank modeli ile gerçekleşecektir.

Atatürk'ün uyguladığı devletçilik politikası ekonomik bir rejim olarak dogmatik veya doktrinel değil, daha çok pragmatik, yani faydacı esaslara dayanmaktadır.²⁸ Amaç o dönemin şartlarında ülkenin ihtiyaçlarına uygun modellerden fayda sağlamaktır. Yani iktisadî buhrandan liberal ülkelere göre daha az etkilenmiş olan sosyalizmden faydalanılmış, ancak sosyalizm gibi hususi teşebbüsleri dışlayan ve sınıfları ortadan kaldıran bir yapı kabul edilmemiştir.

²⁴ Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 178.

²⁵ Hakkı Uyar, *Atatürk Dönemi İç Politikası (1920-1938)*, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 12.

²⁶ Bu konuda Atatürk'ün İnönü iktidarını sona erdirmek amacını güttüğü ve dolayısıyla SCF'nin iktidar olmasını istediği yönünde de yorumlar bulunmaktadır. Ancak siyasi ve ekonomik konjonktürü ve SCF'nin kapatılmasından sonraki dönemde meydana gelen gelişmeleri baz aldığımızda bu görüşün gerçekçiliğinin zayıf olduğu değerlendirilmiştir. Dolayısıyla konu ile ilgili iktisadi yorum, Hakkı Uyar'ın belirttiği üzere “güdümlü muhalefet düşüncesi” baz alınarak yapılmıştır.

²⁷ Bu görüşe, Serbest Fırka'nın plansızlığı ile 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin plansız ekonomi politikalarının yol açtığı sıkıntılar karşılaştırılarak ulaşılmıştır. Bkz. Berkes, *a.g.e.*, s. 146-161.

²⁸ Köker, *a.g.e.*, s. 211.

Atatürk bunu sağlamak için de önce Serbest Fırka denemesini yapmış, ardından da Celal Bayar'ı iktisat vekilliğine getirmiştir.

Diğer taraftan göz önünde bulundurulması gereken önemli bir nokta da, Atatürk'ün 1933 yılında yapmış olduğu bir konuşmada dış Türkler politikasından bahsederken Sovyetler Birliği'nin bir gün dağılabileceğini öngörmesidir. Bu aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin hususi teşebbüsleri dışlayan katı devletçilik politikasının da sürdürülebilirliğinin olmadığını o yıllardan öngördüğüne işaret etmektedir.

Sonuç olarak Atatürk kalkınmanın ivmesinin yüksek olması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için topyekün bir kalkınma modeli benimsemiştir. Bunun için de devletin, dönemin şartları gereği girişimciliği üstlenmesini gerekli görmüş, ancak hususi teşebbüslerin dışlanmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu sebeple Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın bu denge politikasının bir ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014.
- Akat, Asaf Savaş, "İktisadi Politikalar", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984.
- Berkes, Niyazi, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yayınevi, 1975.
- Boratav, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.
- Çavdar, Tevfik, "Serbest Fırka", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.6, İletişim Yayınları, 1984.
- Daver, Bülent, "Atatürk ve Sosyo-Politik Sistem Görüşü", *Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk*, Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.
- Emrence, Cem, *99 Günlük Muhalefet - Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Köker, Levent, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Kuruç, Bilsay, *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi-Büyük Devletler ve Türkiye*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Trak, Ayşe, "Liberalizm Devletçilik Tartışması (1923-1939)", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.3, İletişim yayınları, İstanbul, 1984.
- Uyar, Hakkı, *Atatürk Dönemi İç Politikası (1920-1938)*, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.
-, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2011.
- Yalansız, Nedim, "1930'lar Türkiye'sinde Demokrasi ve Kemalizm Tartışmaları",

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, c.3, sayı 8, 1998.

Yetkin, Çetin, *Atatürk'ün Vatana İhanetle Suçlandığı SCF Olayı*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004.